

Απαντήσεις Λογοτεχνίας

1) Το είδος του ποιήματος

Στον Κρητικό ο Σολωμός επιχειρεί να εφαρμόσει έναν συνδυασμό του δραματικού, αφηγηματικού και λυρικού τρόπου: το ποίημα παρουσιάζεται ως δραματικός μονόλογος του ποιητικού προσώπου, το οποίο μας αφηγείται λυρικά την τελευταία και καίρια δοκιμασία της ζωής του. Διευκρινίζουμε:

Το ποίημα είναι αφηγηματικό, επειδή κάποιο πρόσωπο, ο αφηγητής, που στην περίπτωση μας είναι ο κεντρικός ήρωας, αφηγείται (η χρήση πρώτου προσώπου είναι ενδεικτική) κάποια ιστορία, κάποια γεγονότα που έλαβαν χώρα τότε που ναυάγησε φεύγοντας από την Κρήτη ως τη στιγμή που έφτασε στη στεριά. Ωστόσο, παρεμβάλλει και γεγονότα της περιόδου που προηγήθηκε (της εποχής των αγώνων του στην Κρήτη) (πχ. στ.35) καθώς και γεγονότα της εποχής μετά το ναυάγιο, ως το παρόν της αφήγησης.

Είναι και λυρικό ποίημα: ο ποιητής μέσω του αφηγητή εξωτερικεύει τον εσωτερικό του κόσμο (τις σκέψεις, τις απόψεις, τα συναισθήματα του κ.ά.) με τη χρήση μάλιστα πλούσιων και εντυπωσιακών εκφραστικών μέσων (εικόνων, σχημάτων λόγου κ.ά.) (π.χ. στ. 1-2), μεταρσιώνοντας συχνά τον αναγνώστη σε σφαίρες ιδεαλιστικές. Ενδεικτικός είναι επίσης, ο ομοιοκατάληκτος δεκαπεντασύλλαβος που προσδίδει ρυθμό, μελωδία, μουσικότητα.

Αλλά το ποίημα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και **δραματικό**, όχι βέβαια με την έννοια του θεατρικού έργου ούτε επειδή υπάρχει σ' αυτό δράση, αλλά κυρίως επειδή όλο το έργο είναι ένας δραματικός μονόλογος του αφηγητή, μέσα στον οποίο μάλιστα ενσωματώνεται και διάλογος (ο διάλογος του αφηγητή με τις ψυχές των νεκρών και με τη φεγγαροντυμένη, έστω κι αν εκείνη εκφράζεται όχι με λόγια αλλά με χαμόγελο και με δάκρυα) (στ.12).

2α) Το εκθαμβωτικό φως (στ. 1 - 8)

Ο αφηγητής συνεχίζει να περιγράφει την εικόνα της πάμφωτης φεγγαροντυμένης. Τώρα στρέφει το βλέμμα της προς τα αστέρια, τα οποία παρουσιάζονται προσωποποιημένα να γεμίζουν αγαλλίαση από το κοίταγμα της και να τη λούζουν με το εκθαμβωτικό τους φως, χωρίς ωστόσο να την καλύπτουν, χωρίς να την κάνουν να μη φαίνεται από το εκτυφλωτικό αυτό φως. Η χαρά των αστεριών εκφράζεται με τα πολλά -α- του στ. 1 - εννέα συνολικά (το -α- είναι «ανοιχτό» φωνήεν), ενώ η εικόνα ενισχύεται με τη μεταφορά εσκεπάσαν (πρέπει να προσεχτεί ακόμα η χρήση του δεύτερου και στο στ. 2 με σημασία αντιθετικού συνδέσμου).

Ωστόσο, η εικόνα της- φωτοχυσίας επανέρχεται και συνεχίζει να δίνεται σε ανιούσα κλιμάκωση: ενώ αρχικά η φεγγαροντυμένη φωτίζεται από το δροσάτο φως του φεγγαριού, τώρα την ακτινοβόλησαν τα αστέρια' στο στ. 7 η νύχτα γίνεται μέρα, και μάλιστα καταμεσήμερο, πλημμυρίζοντας (μεταφορά) από φως σαν εκείνο του πάμφωτου μεσημεριάτικου ήλιου (εδώ υπάρχει το «αδιανόητο καθ' υπερβολή»: το αφύσικο, που δεν μπορεί να χωρέσει ο νους και που είναι βέβαια **υπερβολή**). Τέλος η λάμψη του φωτός γενικεύεται και κορυφώνεται, καθώς χύνεται σε όλη την πλάση, που έγινε ναός και που λάμπει παντού (η κορύφωση της φωτοχυσίας υπογραμμίζεται με τις μεταφορές η νύχτα πλημμυρίζει και η χτίσις έγινε ναός καθώς και με την υπερβολή ολούθε λαμπυρίζει). Η περιγραφή της εικόνας της φωτοχυσίας γίνεται πιο ζωντανή και παραστατική (σαν να την έχουμε μπροστά μας τη στιγμή της αφήγησης) με τη χρήση του δραματικού ενεστώτα: πλημμυρίζει, λαμπυρίζει, ενώ στην όλη παρουσίαση και των γνωρισμάτων της υπάρχει το πολυσύνδετο: Και την ακτινοβόλησαν - και δεν την εσκεπάσαν - Κ(α)ι... σηκώνει - Κι ανεί - Κι έδειξε - Κι ... έγινε.

Είναι αξιοπρόσεχτο ότι το φως έρχεται από ψηλά και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί φως που ταυτίζεται με το θείο, ενώ οι μεταφορές στη θεϊκή θωριά της και η χτίσις έγινε ναός υποδηλώνουν τη θρησκευτικότητα του Σολωμού

β) Τρία εκφραστικά μέσα που παρατηρούνται σε αυτούς του στίχους είναι τα εξής: στο στ. 7 η νύχτα γίνεται μέρα, και μάλιστα καταμεσήμερο, πλημμυρίζοντας (μεταφορά) από φως σαν εκείνο του πάμφωτου μεσημεριάτικου ήλιου (εδώ υπάρχει

το «αδιανόητο καθ' υπερβολή»: το αφύσικο, που δεν μπορεί να χωρέσει ο νους και που είναι βέβαια **υπερβολή**). Στην όλη παρουσίαση και των γνωρισμάτων της Φεγγαροντυμένης υπάρχει το πολυσύνδετο: Και την ακτινοβόλησαν - και δεν την εσκεπάσαν - Κ(α)ι... σηκώνει - Κι ανεί - Κι έδειξε - Κι ... έγινε.

3. Η επίκληση του Κρητικού στη φεγγαροντυμένη (στ. 37—38)

Μετά την απarıθμηση των οικογενειακών συμφορών του ο Κρητικός προβαίνει σε μια δραματική παράκληση προς τη φεγγαροντυμένη. Την παρακαλάει λοιπόν να έχει τουλάχιστο την αγαπημένη του, το μόνο πρόσωπο που του έχει απομείνει στη βασανισμένη του ζωή, ως στήριγμα και ελπίδα για το μέλλον. Η παράκληση αυτή για βοήθεια γίνεται πιο έντονη με την **επίκληση** της φεγγαροντυμένης (*Θεά*), με τη **μεταφορά** και **περίφραση** (*τρυφερό κλωνάρι*) με την οποία χαρακτηρίζει ο Κρητικός την αγαπημένη του και στήριγμα του και με την παραστατικότατη **μεταφορική εικόνα** (*Σε γκρεμό κρέμουμαι βαθύ*), με την οποία παρουσιάζει τον εαυτό του να κρέμεται στο βαθύ γκρεμό της συφοριασμένης ζωής του πιασμένος μόνο από ένα τρυφερό κλωνάρι - από την αγαπημένη του (όπως θα φανεί στον τελευταίο στίχο του ποιήματος, η παράκληση αυτή δε θα εισακουστεί: ύστερα από λίγη ώρα ο Κρητικός θα διαπιστώσει ότι η αγαπημένη του είναι νεκρή κι έτσι ο ίδιος θα μείνει παντέρημος στη ζωή). Παρατηρούμε, τέλος, ότι την πανέμορφη και πάμφωτη μορφή της φεγγαροντυμένης με τις θεϊκές ιδιότητες, ύστερα από τους υπαινιγμούς ότι ανήκει στον κόσμο των θεϊκών όντων (3 [20.], στ. 13: στη *θεικιά θωριά* της και 4 [21.], στ. 25: *Όμως αυτοί είναι θεοί*), τώρα ο Κρητικός την αποκαλεί καθαρά «Θεά».

4. *Καν σε ναό ζωγραφιστή με θαυμασμό περίσσο,/Κάνε την είχε ερωτικά ποιήσει ο λογισμός μου,/Καν τ' όνειρο, όταν μ' έθρεφε το γάλα της μητρός μου:*

Η οικειότητα αυτή που νιώθει ο Κρητικός απέναντι στην αστραποβόλουσα κορασιά τον οδηγεί σε μια μνημονική αναζήτηση, προκειμένου να ανακαλέσει την απαρχή της ανάμνησής της. Έτσι, κάνει τρεις υποθέσεις, ακολουθώντας τη συνήθη τακτική της σύνθεσης ανά τρία, γεγονός που επιτείνεται και με τη χρήση της λέξης

καν(ε) στην αρχή της κάθε μνήμης που ανακαλεί. Η πρώτη του σκέψη είναι πως μπορεί να είχε ξαναδεί την κόρη ζωγραφισμένη σε κάποια αγιογραφία εκκλησίας. Εκεί ενδεχομένως θαύμασε την ομορφιά της και του εντυπώθηκε ανεξίτηλα. Η δεύτερη εικασία του είναι πως μπορεί να υπήρξε αποκύημα της φαντασίας του, ένα νεφέλωμα το οποίο δημιούργησε με διάθεση ερωτική. Η τρίτη υπόθεση που κάνει είναι ότι μπορεί να επρόκειτο για όνειρο που είδε όταν ήταν μικρός ή ακόμη για την ίδια τη μορφή της μητέρας του, όπως έχει εντυπωθεί στο υποσυνείδητο του. Ο Κρητικός αναζητά ίσως στο σημείο αυτό μια αρχέγονη μορφή, μια ιδέα την οποία είχε γνωρίσει στο παρελθόν, πριν ή μετά τη γέννηση του. Είναι, άλλωστε, γνωστή η επιρροή που είχε ασκήσει ο Πλάτωνας και η θεωρία των Ιδεών στο Σολωμό, σύμφωνα με την οποία οι ψυχές περνούν ένα προσωματικό στάδιο στο οποίο γνωρίζουν τις ιδέες, τις οποίες ξεχνούν όταν μπουν στο ανθρώπινο σώμα, αλλά διάφορα έντονα ερεθίσματα μπορούν να τις ανακαλέσουν. Με ή χωρίς την επιρροή της πλατωνικής θεωρίας στο συγκεκριμένο χωρίο, πάντως, ο ναυαγός αναζητά την πηγή της ανάμνησης, πράγμα βέβαια περίεργο, εάν σκεφτεί κανείς ότι εκείνη την ώρα ο άνδρας πάλευε να υπερνικήσει τη σωματική κόπωση και τις κακουχίες που το κολύμπι του στη θάλασσα του προκάλεσε και να σώσει την αρραβωνιαστικιά του. Αυτό που ο Σολωμός θέλει να τονίσει εδώ ίσως είναι το μέγεθος του θαυμασμού του νέου αλλά και το μέγεθος της ηρεμίας και της αυτοκυριαρχίας του, γεγονότα που κάνουν ακόμη πιο έντονη την εντύπωση που του κάνει η Φεγγαροντυμένη.

5. Και στις δύο περιπτώσεις υπάρχει ένα ον εξωλογικό, το οποίο συμπαραστέκεται με το δικό του τρόπο στον αφηγητή του ποιήματος. Έτσι, η Φεγγαροντυμένη του Κρητικού αναδύεται μέσα από την αντανάκλαση του φεγγαριού στην επιφάνεια της θάλασσας. Είναι ολόφωτη και σκορπίζει παντού φως μεσημεριού, αν και είναι νύχτα. Είναι όμορφη κι αέρινη, με καλοσύνη, ομορφιά και ταπεινοφροσύνη, που κάνουν εντύπωση στο ναυαγό. Ανοίγει τα χέρια της σε μια κίνηση ένωσης της με τη φύση και έλκει το βλέμμα του Κρητικού, αλλά κι έλκεται από αυτό. Ο Κρητικός νιώθει ότι από κάπου την ξέρει, αλλά, όπως κι αν έχει, ο ίδιος νιώθει να παραλύει, να μην μπορεί να αντιδράσει απέναντι στη φεγγαροντυμένη κόρη και την ίδια στιγμή νιώθει ότι αυτή μπορεί να διαβάσει όλες τις μύχιες σκέψεις και τους προβληματισμούς του. Στο τέλος του αποσπάσματος, ο Κρητικός, γνωρίζοντας

ότι αυτή είναι η μόνη που μπορεί να τον βοηθήσει, ζητάει τη συνδρομή της για τη διάσωση της καλής του.

Αντίστοιχα δρα στην ψυχή του αφηγητή και η κόρη του φεγγαριού. Ο αφηγητής παρουσιάζει τον εαυτό του δέσμιο των παθών του και, προκειμένου να υποταχθεί εντελώς σ' αυτά, αποφασίζει να φύγει μακριά, χωρίς ελπίδα ότι θα μπορέσει να ξαναχαρεί, να ξαναελπίσει στο μέλλον. Ψάχνει απεγνωσμένα να βρει ενδείξεις από τη φύση για να αρχίσει και πάλι να ελπίζει ότι η ζωή μπορεί να του χαμογελάσει· τότε, εντελώς ξαφνικά κι αναπάντεχα βλέπει την κόρη αυτή. Όπως και η Φεγγαροντυμένη του Κρητικό, έτσι και τον ίδιο τον γεμίζει χαρά κι ελπίδα, καθώς τον αυτό εμφανίζεται όταν το είχε περισσότερο ανάγκη. Είναι ντυμένη με τη λάμψη του φεγγαριού και του χαμογελά, μεταδίδοντας του χαρά κι ελπίδα, τη λάμψη της ζεστασιάς της καρδιάς. Τότε, ο αφηγητής νιώθει ότι μπορεί ξανά να αγαπήσει, να χαρεί και αρχίζει ξανά να θέλει να γελάει και να κλαίει, να χαίρεται και να λυπάται. Αυτή είναι η αιτία που τον κάνει να θέλει και πάλι να ζει.

Και οι δύο κόρες, επομένως, εμφανίζονται από το πουθενά, όταν οι αφηγητές αρχίζουν να απελπίζονται ότι δεν υπάρχει τρόπος σωτηρίας για τους ίδιους, όταν τα προβλήματα που τη δεδομένη στιγμή αντιμετωπίζουν δείχνουν ανυπέβλητα. Η φύση προετοιμάζει τον Κρητικό μέσω της σιγής του κόσμου, ενώ ο αφηγητής του δεύτερου ποιήματος ψάχνει για ένα θεϊκό σημάδι, κάτι που θα τον κρατήσει στη ζωή. Οι δύο κόρες με την εμφάνισή τους σκορπίζουν το φως και την εσωτερική τους λάμψη και κομίζουν μια ερωτική διάθεση, έστω διαφορετική από τις συνήθειες. Και οι δύο αφηγητές νιώθουν να επηρεάζονται βαθιά στην ψυχή τους από την παρουσία των φεγγαροντυμένων κοριτσιών, κι ο Κρητικός της ζητά τη συνδρομή να σώσει το κορίτσι του, ενώ ο αφηγητής του δεύτερου ποιήματος δέχεται τη βοήθεια άμεσα και νιώθει ότι πια θέλει να βιώνει όλα τα συναισθήματα της ανθρώπινης ζωής, τη χαρά και τη λύπη, τον ενθουσιασμό και την απογοήτευση, και γενικότερα να διεκδικεί τη ζωή του και να χαίρεται που καταφέρνει επιτέλους να τη ζήσει.